בית משפט לענייני משפחה בנצרת

תמ"ש 5075-04-15 פלוני נ' פלונית

בפני כב' סגן הנשיא, השופט אסף זגורי

התובע **פלוני**
ע"י ב"כ עוה"ד עמיהוד בורוכוב

נגד

הנתבעת **פלונית**
ע"י ב"כ עוה"ד שמואל מורן ו/או עומרי דרור

ובעניין הקטין: **נ. יליד 15/4/09 (כיום בגיל 9)**

פסק דין

השאלה שעל הפרק:

האם יש לאשר, לסרב או להתנות העברת משמורת של קטין בגיל 9 שנים לאביו לאמו בשל ניכור הורי כלפי האם המשמורנית אצלה הוא גר?

א. הרקע והשתלשלות דיונית קודמת בתמצית:

1. מאז שמוניתי לתפקיד שיפוטי, אני מלווה את המשפחה שבכותרת בסכסוכי משמורת והסכסוכים אינם פוסקים.

2. הצדדים הינם בני זוג לשעבר שלא נישאו זה לזה אך חיו תקופה משותפת יחדיו, במהלכה נולד להם בנם המשותף נ. , יליד 15/4/09. לשני הצדדים היו מערכות יחסים קודמות וילדים מקשרים קודמים וגם כיום הם מצויים במערכות יחסים חדשות. האם הינה **** מומחית המתגוררת עם הקטין בראשון לציון ואילו האב הינו *** המתגורר בנצרת עלית.

3. סמוך לאחר פרידתם של הצדדים לפני כשמונה שנים וחצי הוגשו על ידם תביעות הדדיות בעניין משמורת בנם המשותף וכל זאת אך מעט לאחר שמלאו לו 6 חודשים בלבד. כל צד ביקש לאחוז בקטין ולקבל משמורת זמנית, משל היה זה "משפט שלמה". אותו "משפט שלמה" ממשיך גם כיום, אך ניכר כי בעוד עמדת האם הינה גמישה ומתחשבת ברצון הילד מחד גיסא כמו גם חוששת מפני ניכור וניתוק של הילד ממנה מאידך גיסא (ככל שיעבור לאב), עמדת האב היא מאבק נטול פשרה על העברת הקטין למשמורת פיזית שלו כאן ועכשיו ללא כל המתנה או התנייה תוך ראיית עצמו כהורה טוב ומתאים יותר עבור הקטין ואת האם כהורה נחות ממנו מכל הבחינות.

4. לאחר שנפרדו הצדדים (בהיות הילד בגיל 6 חודשים בלבד), המשיכו שניהם להתגורר באותה עיר – נצרת עלית וקיימו הסדר של משמורת משותפת לכל דבר ועניין (האב החזיק בילד מדי יום בין השעות 14:00 – 20:00 ובכל סוף שבוע שני, החל מיום ו' ועד ליום א' (כולל לינה) ובשבוע שבסופו שוהה הקטין עם האם, הוא לן אצל אביו ביום ה'. מדי יום למעט ימי הלינה אצל האב גודל וטופל הקטין על ידי האם. בסוף חודש מאי 2011 העתיקה האם את מגוריה עם הקטין, באופן חד צדדי למרכז הארץ (בת-ים), ללא הסכמת האב וללא קבלת אישור שיפוטי מבית המשפט ואף רשמה הקטין למעון באותה עיר. בעקבות כך ניתנה החלטתי ביום 26/6/11 המורה על השבת הקטין לנצרת עלית ובקשת רשות ערעור שהוגשה לבית המשפט המחוזי בנצרת נדחתה בשעתו על ידי כב' הנשיא דוד חשין. בסופו של יום לא חזרה האם להתגורר בנצרת עלית, אלא למגורים זמניים במקומות שונים אחרים בצפון (מגדל העמק וחיפה) ובמסגרת דיון בלתי פורמלי שנערך ביום 18/1/2012 הגיעו הצדדים להסדר דיוני ולהסכמות זמניות שקיבלו תוקף של החלטה שיפוטית כדלהלן:

א. משמורת הילד תמשיך להיות משותפת עד להכרעה אחרת.

ב. הילד ישהה שבוע אצל האם ושבוע אצל האב וחוזר חלילה לסירוגין (ממוצאי שבת עד מוצאי שבת). בכל שבוע שהילד נמצא אצל אחד ההורים יתבצעו מפגשים עם ההורה האחר פעמיים בשבוען בימים ב' ו-ד'.

ג. שני הצדדים לא ירשמו הקטין למסגרת חינוכית עד להכרעה אחרת.

ד. עם הגיעו של הקטין לגיל 4 שנים (15/4/2013) ימונה מומחה נוסף על ידי בית המשפט שימליץ לעניין המשמורת והמסגרת החינוכית ומקום מגוריו של הילד.

5. הסדר זה עלה יפה והחזיק מעמד כשנה ומחצה (מאז ינואר 2012 ועד אפריל 2013 שאז שבו הצדדים לבית המשפט בהתאם לאותו הסדר וביקשו מינוי מומחה נוסף. בית המשפט מינה את המומחה מר מנחם אופיר ואף פעל לפי המלצתו שקבעה, כי יש להעדיף הותרת הקטין במשמורת פיזית של האב בנצרת עלית מאשר העברתו למשמורת פיזית אצל האם. עם זאת, קבע כי 3 מתוך 4 סופי שבוע ישהה הקטין עם אמו. בין השאר קבע בית משפט זה קביעותיו לאור החשש שהאם עסוקה מדי בעבודתה הקרייריסטית ולא תוכל לשהות עם הקטין כפי שהאב מציע לשהות ולטפל בו וזאת בנוסף לדברים נוספים שנרשמו בחוות דעת המומחה לעניין עדיפותו של האב (ראה פסק דיני בתמ"ש 23494-01-10 מיום 29/8/2013).

6. על פסק הדין הוגש ערעור לבית המשפט המחוזי בנצרת שהתקבל בחיוב והעניין הגיע עד לבית המשפט העליון שקבע בבע"מ 1858/04 כי על יסוד חזקת הגיל הרך שקבועה בחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב – 1962 יש להותיר הקטין במשמורת אמו ולא במשמורת אביו. העניין חזר לפתחי בשאלות שנודעות להסדרי שהות בסופ"ש חופשות,

ענייני חוגים ועוד וניתן פסק דין נוסף על ידי בתמ"ש 23494-01-10 ביום 30/12/14 עליו לא ערערו הצדדים.

7. אלא שהאב לא השלים עם רוע הגזירה מבחינתו של משמורת הקטין אצל האם, המתין עד ליום הולדתו השישי של הקטין (שאז אין תחולה עוד לחזקת הגיל הרך) והגיש תביעה נוספת להעברת הקטין למשמורתו, היא התביעה שבכותרת.

ב. טענות האב בתביעה הנוכחית:

8. טוען האב בתביעתו, כי הוא הדמות המשמעותית ביותר בחיי הילד, כי יש לו כישורי הורות טובים יותר מאלה של האם וכי לילד רצון עז מאוד לעבור לגור עמו, רצון שיש להתחשב בו וביתר שאת לאור גילו וכשריו ההתפתחותיים הייחודיים של הילד. עוד הוא טוען, כי בשעה שחזקת הגיל הרך הסטטוטורית אינה חלה, הרי כל אלה (ובעיקר רצון הילד) יש בהם כדי להצדיק שינוי משמורתו של הקטין והעברתו למגורים עמו.

9. האב הוסיף, כי הקטין מגלה סימני מצוקה במגוריו אצל אמו, הרטבה, נדודי שינה, ניבולי פה והילד פשוט מתחנן לעבור לגור עמו.

10. האב טען עוד, כי בתה של האם מנישואין קודמים עברה לגור אצלה וצרכה סמים באופן שעלול לסכן את הקטין.

11. כן טען האב, האם חרף הצהרותיה בבית משפט זה ובערכאות הערעור, מקדישה כל זמנה לעיסוקיה הפרטיים ו/או התעסוקתיים וכלל אינה פנויה לטיפול בקטין.

ג. טענות האם בכתב ההגנה ובסיכומים:

12. האם הכחישה מכל וכל את טענותיו העובדתיות של האב והוסיפה כי האב מסית את הקטין נגדה, מערב אותו עמוקות בסכסוך ומבצע מניפולציות בנפשו השברירית כדי לגרום לו לעבור לגור אצלו.

13. לדברי האם, העובדה שהאב מכפיש ללא הרף את כישוריה כהורה ואותה עצמה לעומת הרסון שהיא נוהגת להבדיל ממנו מלמדת על כך שהוא נעדר הכישורים החשובים ביותר עבור גידול הילד. לצורך כך היא הפנתה לחוות דעת קודמות ולכתבי טענות המדברים בעד עצמם.

14. האם הסבירה עוד, כי האב אינו מפנים ומקבל את המלצות גורמי הטיפול כי יש להניח לסכסוך ולאפשר לנ. לגדול בשקט ושלווה ללא המאבקים ההוריים ואף התנהלות זו מדברת בעד עצמה ומלמדת כי האב לא באמת פועל לטובת הקטין, אלא לטובתו שלו.

15. האם הכחישה את כל טענותיו העובדתיות של האב לעניין שימוש בסמים של בתה הבגירה בנוכחות הקטין, הידרדרות במצבו הרגשי, הרטבה וכיו"ב והפנתה לתסקיר סעד שהוגש סמוך לפתיחת ההליכים המציין כי מצבו של הילד מצוין.

ד. עמדת גורמי המקצוע:

16. שני גורמי מקצוע מרכזיים נתנו דעתם ביחס לסכסוך שבפניי ועמדתם חשובה ביותר: האחד הוא הפסיכולוג המטפל בילד עצמו מזה זמן מה (כאשר ב"כ האב ביקש שהוא אף ימונה כמומחה מטעם בית המשפט) והאחר הוא העו"ס לסדרי דין שגם השתתפה בועדת תסקירים בלשכת הרווחה בעקבות הקונפליקט הבלתי פתור בין ההורים.

17. עמדת המטפל של הילד:

17.1. הפסיכולוג הקליני זבולון בר און (להלן "**הפסיכולוג**") מטפל בקטין מאז יואר 2017 והוא הגיש דיווח אודות מצבו של הילד ביום 23/7/17. הפסיכולוג נפגש הן עם הילד והן עם הוריו מעת לעת.

17.2. הפסיכולוג תיאר את נ. כתלמיד מצטיין מצד אחד אך כילד שמבחינה חברתית מעט מבודד וסובל מהצקות מצד שני.

17.3. הקטין נתן אמון במטפל הפסיכולוג והביא תכנים מעולמו הפנימי באמצעות האמון האמור. מתחילת הטיפול ניתן היה להתרשם כי הקטין שרוי במצוקה, מתח רב שבחלקו הניכר נובע ממאבק בין ההורים (עמ' 2 לחוות הדעת).

17.4. הנרטיב שחזר בטיפול מצד הילד הוא שהאם הינה אם קרה, לא אכפת לה מבנה, אינה חשה אליו אמפתיה כלל והוא רוצה את עזרת המטפל לעבור לגור אצל האב (שם). בתחילת הטיפול אף נהג הקטין להשמיץ את האם בפני הפסיכולוג ולקלל אותה. אך מנגד, כאשר צפה הפסיכולוג באינטראקציה בין האם לבין הקטין האחרון התנהג באופן נורמטיבי כלפיה

וללא ביטויים של דחייה שביטא בחדר הטיפולים. מנגד את האב תופס הקטין בצורה חמה, ללא כל מריבות וקל לו יותר לקבל סמכות וגבולות מאביו.

17.5. הפסיכולוג התרשם, כי לקטין קשה להכיל קונפליקט נאמנויות כמו קונפליקטים אחרים בחייו. הוא מנסה להגיע עם עצמו לפתרון של המורכבות הבלתי נסבלת עמה מתמודד על ידי כך שסיגל לעצמו מנגנוני הגנה שמבוססים על פיצול ולעתים הכחשה, ראייה של העולם בשחור לבן, עשיית אידיאליזציה לדמות אחת ודה וליואציה לדמות אחרת. על רק זה קבע הפסיכולוג ניתן להבין את ראייתו המפוצל של הוריו (שם פסקה אחרונה).

17.6. מוסיף הפסיכולוג, כי הקטין חרד להביע רגשותיו כלפי ההורה בנוכחות ההורה האחר, כלומר, הוא לא מעז לדבר על חיבתו ואהבתו לאמו בנוכחות אביו וההיפך. "אף עם עצמו מתקשה להחזיק את שתי הקצוות ולהודות שמותר לאהוב את שני ההורים ולהרגיש עם זה בסדר" (עמ' 3 לחוות הדעת פסקה ראשונה).

17.7. אין להתכחש לכך שהפסיכולוג מתרשם, כי מה שנ. מספר מבחינה תיאורית או עובדתית הוא על פי רוב אמיתי או קרוב לאמת. מדובר בילד שיודע להתנסח ולהביע את רצונו וגם אם נאמרים דברים בשני הבתים אין לבטל אמיתות הנאמר על ידו.

17.8. הפסיכולוג הביע עמדתו כי הקטין יוכל לומר דברו לבית המשפט ולהיות מעורב בהחלטות שנודעות לו, אך יחד עם זאת חשוב להבהיר לו בצורה ברורה וחד משמעית כי הוא לא נושא באחריות על ההחלטות שיתקבלו בבית המשפט.

18. עמדת העו"ס לסדרי דין:

18.1. העו"ס לסדרי דין מראשון לציון מלווה ומכירה את המשפחה מאז 9/2014 וערכה מספר תסקירים בעניינה. לענייננו חשוב בעיקר התסקיר החרון מיום 21/11/17 ואקדיש לו עיקר ההתייחסות.

18.2. העו"ס פגשה אף היא את נ. וכך גם רכזת סדרי דין. הקטין שיתף בפתיחות אודות הנעשה עמו במסגרות חינוך ובהליך הטיפולי, אך היה לו קשה לשוחח על הוריו וניכר היה כי הוא לחוץ ביותר, דבר שהתבטא גם בשפת גופו. בסיום השיחה הוא ציין בלחש כי לא השתנה דבר ברצונו והוא מעוניין מאוד לעבור לגור אצל אביו (עמ' 3 לתסקיר).

18.3. נ. החשוף לקונפליקט ההורי מתון במצוקה רגשית שכן הוא חש שעליו לבחור בין בית אמו לבית אביו. הקטין חש את מצוקת ההורים ומושפע ממנה בהקשר זה. המעמסה הזו הינה

משא כבד מדי על כתפיו הצנומות. במציאות בה חי הילד, אין לו מרחב תמרון ואין מקום לקשר עם שני הוריו אלא רק עם הורה אחד. כך נוצר מצב עבור הקטין שלקיים קשר עם אמו משמעותו לבגוד באב. מצב זה מגדיר את הקטין כילד בסיכון (עמ' 6 לתסקיר הערכת סיכון הקטין). בהקשר זה של גורמי סיכון מוסיפה העו"ס, כי בין ההורים משבר אמון קשה כאשר האב חווה את האם כמי שאינה מסוגלת לגדל את הבן המשותף ולהיטיב עמו. הקטין נתון במצב בלתי אפשרי בגדרו הוא עובר בין הבתים של ההורים כאשר הוא משולל לגיטימציה בעיקר ביחס לבית האם. הבעת העמדה החד משמעית של הקטין לעבור לבית האם, משקפת התחלה של "תפיסת צד" והדבר עלול להוביל לחוסר רצון לקשר עם האם, במידה ויעבור למגורים אצל האב (עמ' 7 לתסקיר).

הקטין הוא ילד חצוי, החי בתוך קונפליקט מתמשך וכרוני. שני ההורים הורים מיטיבים אך הוא לא יכול ליהנות משני העולמות.

18.4. האב הינו אב חם ואוהב לנ. . הוא ער ורגיש ליכולותיו ולרגישויותיו, מתגאה בו ונהנה במחיצתו. האב רוצה לקחת חלק בגידולו היומיומי והקטין מהווה מקור חייו ממש והוא מתקשה לוותר עליו. האב אף שיתף פעולה עם הטיפול בנ. והקפיד לבוא בעקביות לטיפול. ויחד עם כל זאת שהאב הוא אכן "אב השנה האולטימטיבי עבור הקטין" (תוספת שלי ולא של העו"ס), הרי שבוועדת תסקירים שהתקיימה התרשמה הוועדה מקשיים שונים בהורות שלו:

א. האב רואה את הילד כשלוחה שלו ומתקשה להפריד בינו לבין הילד.

ב. לאב יש קושי לראות את הצורך של הילד בקשר עם שני הוריו ולאפשר לו נוכחות של שני ההורים בחייו.

ג. האב מעביר מסר לקטין כי האם אינה דמות ראויה ומיטיבה ובכך פוגע ביכולתו של הילד ליצור עמה קשר מיטיב.

ד. בדינמיקה בין האב לבין הקטין, הקטין חש את אביו כמי שזקוק לתמיכתו ולכן פועל לרצותו וכך נמנע ממנו להיות מחובר לתחושותיו האותנטיות. באופן זה עלול להציג את מה שמצופה ממנו ולפתח דפסים של ילד מרצה וכן קיים חשש שיפתח התנהגויות של יתאמו את רצונותיו האישיים.

18.5. בעניין האב התרשמה העו"ס כי מאז שהקטין עבר לגור עמה ב-2014, היא עשתה מאמץ ליצור עבורו סביבה יציבה, ראויה ומעשירה. היא שינתה שעות עבודתה כדי להיות פנויה יותר לקטין והיא מכירה בחשיבות הקשר של הקטין עם אביו ומכבדת אותו. במקביל ניתן להתרשם כי האם באופייה פחות נוטה להפגין חום ורגש ולעתים מתקשה להתמודד בהעמדת גבולות וסמכות הורית כלפי הקטין. אף לא נטלה הקטין לטיפול הפסיכולוגי והותירה זאת אך באחריות האב ולא השתתפה בהכוונה בעניין הפעלת הסמכות ההורית

והגבולות חרף מספר הפניות של העו"ס ועל כן עלו גם סימני שאלה לעניין מידת הבנתה את קשייו של הילד ומחוייבותה לקבל סיוע רב יותר כדי להתמודד עם הקשיים האמורים.

18.6. וועדת תסקירים שנערכה התרשמה מהסיכון הרגשי הנשקף לקטין וביקשה להותיר מצב המשמורת על כנו תוך הבהרה להורים שבמשך שנתיים לא יתקיימו דיונים הואיל והקטין זקוק לביסוס תחושת שייכות עם הידיעה שאולי בעתיד יעבור לאבא. מסר זה יכול להביא אולי לרפיון ושחרור. אם האב ימשיך להעביר מסרים המועקה של הקטין תועצם והוא עלול להיכנס לקטגוריה של ילד בסיכון. הסיכון יכול לבוא לידי ביטוי בפגיעה עצמית ובכל ניסיון למשוך את תשומת לב ההורים, דבר שיפגע בהתפתחותו הרגשית.

18.7. האב הודיע בוועדת התסקירים כי הוא מתנגד לחלופה זו וימשיך להיאבק על שינוי המשמורת. האם הסכימה לחלופה זו.

18.8. העו"ס בנתחה את החלופה מסרה בתסקיר, כי המעבר אל האב כעת עלול להחריף את תחושותיו של הילד כלפי אמו ואולי אף לגרום להיווצרות של נתק כחלק מפתרון של הקונפליקט בו הוא שרוי. הישארותו אצל האם תאפשר לו לחוות אותה כהורה מיטיב ולשמר את הקשר ביניהם. במצב של העברת משמורת עלול להיווצר ניכור הורי כלפי האם, בעוד שהוא זקוק לקשר משמעותי עם שני ההורים (עמ' 10-9 לתסקיר).

ה. הצעת בית המשפט בדיון ועמדת ההורים:

19. לבקשת האב, בית המשפט נפגש עם הקטין בבית ספרו במועד שלא תואם מראש (כי שלא יושפע ויוכן על ידי מי מההורים) ושמע מהקטין דברים זהים לאלה שצוינו בתסקיר ובדו"ח הפסיכולוג. לאחר שמיעת הקטין, התחזק הרושם בלב בית המשפט, כי אכן ההמלצה של התסקיר נראית ראויה בנסיבות העניין ואילו רק היה מסכים האב לאמצה תוך פניה לטיפול מתאים לתקופה של שנה-שנתיים, תוך שבמקביל היו נעלמים או דועכים הסימפטומים המדאיגים בקרב הילד (דחיית האם, פיצול, חד מימדיות, שיתוק מערכת התקשרות), הרי שניתן היה לקבוע כבר היום פתרון שנותן מענה לרצון כל הצדדים.

20. האם הסכימה האב ובא כוחו סירבו להצעה זו והודיעו, כי יש להורות על העברת המשמורת לאלתר לאב וככל שאכן יהיה אצל האב ניכור כלפי האם, הם יסכימו להשבת המשמורת. אלא שבית המשפט הקשה עליה והסביר כי להתרשמותו כבר כעת יש ניכור כלפי האם על רקע הקונפליקט ההורי הבלתי פתור והיעדר היכולת של הקטין להביע רגשות חיוביים כלפי אמו בביתה וב"כ האב השיב, כי הדבר לא נובע ממאבקו של האב וכי יש להעמיד האב לתקופת מבחן ולאחריה לבחון אם קיים ניכור אם לאו.

21. דברי האב בדיון ראוי שיובאו כעת :

"...כשהוא היה שנה אצלי, כאשר נסעתי למרכז בלי קשר ליום שהיא צריכה להיפגש איתו, לקחתי אותו, כתבתי לה, שהוא בא איתי, בלי שום קשר זה היה כמה פעמים . היא באה לפה לעניין עבודה שלה, ושאלה אם תוכל לקחת אותו. אם בית משפט אומר שאני מכניס לראש של הילד שלא יהיה עם האם, לא קורה דבר כזה. בית משפט אומר לי שאני מדבר על העבר, אני משיב שאני מדבר גם על עכשיו. בית משפט אומר לי שנ. לא יכול להיות קרוב לאמו ולא לאהוב אותה ולא לראות בה שום דבר חיובי, אני אומר איך אני יכול להשפיע עליו אם רואה אותו חמש דקות, בית משפט אומר שאין לי שום דרך לשנות את איך שהוא מרגיש כי הוא לא יכול לחוש קרבה ועל זה הוא צריך לעבוד, ואם הוא עדיין רוצה לעבור אלי הוא יעבור אלי, אבל היום זה לא יכול לקרות, כי אין לו את זה, אני אומר ש-95% הוא אצל אמו. היא מביאה אותו בשעה 19:00 ביום שישי ובשבת אני כבר מחזיר, איך בחמש דקות יכול לעשות שטיפת מח לילד, כמו שאני שומע פה וזה באמת בא לי לצחוק מזה, כי אין דבר כזה בכלל. אני מלמד אותו איך צריך להתנהג מול אמא, מול אישה, מול בכלל. **בית משפט אומר שזה לא יעזור, אני אומר שכנראה באמת לא טוב לו בצד השני. כנראה שאיפה שהוא נמצא לא טוב לו, כי הוא צועק בכל פינה שהוא רוצה לעבור. מתי שהוועדה החליטה מה שהחליטה, אני הרגשתי שלא אני ולא הנתבעת לא נגיד לילד שהוא הולך לפי החלטת וועדה, ואז היה מפגש, הנתבעת אני הילד ופסיכולוג, הילד ישב ליד אמו, והפסיכולוג התחיל מרחוק ואמר שיש החלטת וועדה, באותו רגע שהילד שמע את זה, הוא הצטרף לאמו, התחיל לבכות ואמר שתשחרר אותו כי הוא רוצה לגור אצלי, ושהם יפגשו. הוא לא אמר לאמו שלא רוצה לראות אותה. ליד הפסיכולוג אמר את זה. זה היה מקרה שהוא לאמו אמר ולא שמעתי מילה שלא רוצה לראותה. ולא יבוא אליה. זה לא קשור אלי. אני בכלל לא משפיע עליו לומר ולעשות את זה.** תשלח אותי לפוליגרף, כך אוכל להוכיח שאני בסדר. אני שומע דברים שזה בניגוד למה שקורה באמת. כשאני פוגש אותו, הוא סיפר לך מה עושים ביחד? לא אומר לו שאמו לא בסדר. אני רק רוצה לשאול שאלה, שהנתבעת תספר שהיא קיבלה את נעם בחזרה לאן לקחה אותו ואיפה היה יומיים. **אני רוצה שהנתבעת תספר איפה היה הילד. אני יודע איפה הילד היה. בשעה 20:00 היא הלכה לחבר שלה לתל אביב, השאירה אותו, הוא נשאר עם הבן של חבר שלו, למחרת החבר שלה לקח אותו עם בן שלו לעבודה שלהם, הוא היה שם, אחר כך אמו הגיעה לקחה**

> **אותו הביתה ונסעה לעבודה. החבר שלה זה דמות שיכול לגדל את הילד? ...**
> מי החליט שיש ניכור לאמו? הילד עכשיו אצל אמו. אף אחד לא חשב על למה לא טוב לו?
> כל מה שהילד יגיד וכל מה שאני אגיד, אתם לא רוצים לשמוע. בשעות האלה כאשר האם עובדת בקליניקה בבית, ובאים 9 לקוחות והילד מחלק את התה ואת הקפה ומקבל על זה כסף, זה בסדר? הוא מספר את זה. לא לי. הוא סיפר לאחיות, אמר שהוא מרוויח כסף, שאלו איזה כסף מרוויח בגיל זה, אבל זה בסדר. ולחוג שחייה הולך לבד וחוזר לבד והאם לא נמצאת בבית או בעבודה, לא משנה זה בסדר, הכל בסדר. אני אמרתי מה שהילד אמר מול הפסיכולוג שהוא יפגש עם אמו מתי שהיא רוצה. הוא אמר לה "אנו ניפגש מתי שאת רוצה, תבוא תיקח אותי ונהיה ביחד" זה מה שהילד אמר אף אחד לא אמר לו לומר את זה. אני לא על ידו, כי **אמו לידו אומרת לו שהיא מחכה שאני אמות כבר. וזה בסדר? ואחר כך הולכת לכל מיני גברים יש לי הוכחות על זה.**
> ....
> לילד לא טוב אצל אמו ואני צריך לעבור טיפול. לא הבנתי איזה טיפול אני צריך לעבור. אצל אמו לא טוב לו, לא אצלי. למה אני צריך לעבור טיפול? בית משפט אומר שאני צריך לעבור טיפול, והאם צריכה להיות בצד. "

22. האב ביקש בסוף הדיון לשקול בכל זאת את הצעת בית המשפט אך לאחר שעשה כן הודיע, כי אינו מסכים לה, אך ויתר על דיון הוכחות וביקש כי תינתן הכרעה לאחר הגשת סיכומים בכתב ועל יסוד החומר שבתיק. בקשתו זו נעתרה.

ו. הקטין סובל מניכור הורי כנגד אמו, הגם שהוא מתגורר עמה:

23. על שתי נקודות מפתח אעמוד בהמשך פסק דין זה: האחת היא שמתקיימת דינמיקה של ניכור הורי של הקטין כלפי אמו העלולה להגיע למצב של סרבנות קשר מוחלטת. השניה, ניכור הורי יכול להתקיים גם כלפי הורה משמורן.

מלימוד החומרים שבפניי בית המשפט (תסקיר הסעד, דיווח הפסיכולוג, שמיעת הילד באופן בלתי אמצעי במשך עשרות דקות ארוכות והיכרותי את הצדדים ואת יחסו של הקטין אליהם מאז נולד), **באתי לכלל דעה, כי הקטין ניצב בפני סכנה לניכור הורי פתולוגי כלפי אמו**. לכאורה, לאב ולמעיין מן הצד, יקשה להבין כיצד יכולה להתקיים סיטואציה של ניכור הורי כלפי ההורה שאצלו הילד גר ושוהה. ואכן ברוב המקרים מדובר בסיטואציה הפוכה שבה ההורה "המשמורן" אחראי לניכור של הילד כלפי ההורה "שאינו משמורן" עד

כדי ניתוק מגע עמו וסרבנות קשר. בשל ייחודיות אפיון הניכור הנוכחי אעמוד על התופעה בהרחבה בהמשך, אך אבהיר כבר כעת, כאמור כי לגישת בית המשפט יש להבדיל בין פרקטיקות הוריות המביאות לניכור הורי לבין תוצאות ניכור הורי פתולוגי. לא בכל מקרה שבו פוגשים דינמיקה של ניכור הורי, התוצאה תהיה של סרבנות קשר מוחלטת או ניכור הורי פתולוגי מצד הילד. כל מקרה ונסיבותיו. כל ילד וחוסנו. כל דינמיקה וסיפורה.

אך אל לו לבית המשפט להמתין עד אשר תתרחש ותתרגש על המשפחה התוצאה העגומה של סרבנות קשר מוחלטת בין הקטין לבין אמו כדי לקבוע שניכור הורי מתקיים.

בית המשפט לא נדרש לתוצאה החמורה ביותר שיכולה להיגרם כתוצאה מהפרקטיקה ההורית **ודי לו בחשש סביר להתקיימות ניכור הורי ברמה פתולוגית** כדי לעשות כל שבידו על מנת למנוע תוצאות אלו.

ככל שהילד מתבגר ומגיע לשנות גיל ההתבגרות כך הולך וקטן על פי המחקר הסיכוי לשנות מן היסוד את היחס או היעדר הקשר עם האם. דווקא מסיבה זו וכאשר מדובר בילד בגיל 9 שעדיין ניתן לעבוד עמו ולהרוויח מספר שנות טיפול בטרם גיל ההתבגרות, חשוב שרצונו (לעבור לגור אצל האב) יישמע, יטופל אך לא ייענה בחיוב בשלב זה. חשוב יהיה לטפל בטעמים לרצון זה לעבור אל האב וחוסר הנוחות משהות אצל האם. הכרחי לצמצם עד כדי היעלמות הסימפטומים של הניכור בקרב הילד כלפי אמו. וכל זה אפשרי, אך המנוף לכך הוא הותרת המשמורת אצל האם, הפנייה של האב לטיפול עם הילד ומעקב אחר היעלמות או ירידה משמעות בסימפטומים. אז ורק אז נכון יהיה לפעול לשינוי המשמורת והעברת הילד אל אביו. גישה שכזו גם מעבירה מסר ברור לילד ולאביו. הכדור במגרש של האב. ברגע שהוא יאפשר נוכחות וחוויה אותנטית של קשר טוב ומכיל בין הקטין לבין אמו, או אז יוכל הילד לעבור לגור אצל האב. עד אז, מי שמעכב את המעבר של הילד לאביו, הוא לא הילד ולא בית המשפט ולא האם. אלא האב עצמו.

מטעם זה ומטעם זה בלבד, אין להיענות לתביעה לשינוי משמורת, כמות שהיא, הגם שהדבר מנוגד לרצונו המוצהר של הילד – רצון שהוא חש חובה לשדר לכל גורמי הטיפול ולבית המשפט במשך שנים! כחלק ממאבק משמורת מר בין הוריו.

24. על ניכור הורי:

"ניכור הורי" הינו מושג שנעשה בו שימוש תדיר ולעתים לא מותאם בשני מעגלים של שיח: מעגל השיח המשפטי-חברתי ומעגל השיח הטיפולי/מקצועי/פסיכולוגי. חשוב להבחין בין רמות השיח ולדייק אותו.

24.1. כידוע, פסיכיאטר בשם ריצ'ארד גרדנר הוא זה שהגה בשנות השמונים של המאה הקודמת את המונח "ניכור הורי" ומעבר לכך אף המציא "סינדרום ניכור הורי" כתסמונת

רפואית/פסיכולוגית (ראו: Richard A. Gardner (March 1998). *The parental alienation syndrome: a guide for mental health and legal professionals*).

24.2. לגישתו של גרדנר, התופעה של הניכור ההורי מופיעה לרוב כלפי אחד ההורים על ידי ילד המצוי בתווך של מאבק בין הוריו. הניכור מוצא ביטוי שלילי בהתנהגות ובביטויים של הילד אף אם בתוך תוכו הילד חש חיבה וקרבה אל ההורה הנדחה, הוא ההורה "המנוכר". המחבר מוסיף, כי הילד עסוק באופן כפייתי בגינוי ההורה "השנוא" והמנוכר ובהאשמות כלפיו. לעיתים, מדובר בדברים או באירועים שוליים, שבאופן רגיל הילד שוכח לאחר מספר שעות או ימים, אולם ב"עזרת" ההורה האחר, מתעצמים אצל הילד אירועים אלה, והוא עסוק בהם כאמור, זמן ממושך, ובאופן כפייתי. גרדנר דיבר ובצדק על המושג ניכור "Alienation" במובן זה שיש אצל הילד המנוכר למי מההורים מרכיבי אהבה שהודחקו או שעברו תצורת – תגובה (Reaction-Formation), אך הם נותרים בלתי מודעים ורק גילויים שליליים באים לידי ביטוי חיצוני (*Gardner, R. A. (1987), **Child Custody. In Basic Handbook of Child Psychiatry**, ed. J.Noshpitz, Vol. V, pp. 637- 646. New York: Basic Books, Inc*).

24.3. לגישתו, עסקינן היה בפרקטיקות הוריות שמופעלות על ילד שנמצא אצל ההורה אצלו הוא גדל בבית עיקרי, קרי מה שנהוג לכנות "ההורה המשמורן". על פי רוב הפרקטיקות האמורות נעשה בהן שימוש על רקע קונפליקט גירושין ופרידה ו/או במקרים בהם הפרידה והגירושין לא עובדו היטב או עד תם על ידי מי מההורים. התדירות של התופעה התרבתה על רקע סכסוכי הגירושין והמשמורת המשפטיים בארה"ב מחד גיסא ועליית פניות של אבות לקבל משמורת (בלעדית או משותפת) על ילדיהם הקטינים מאידך גיסא.

24.4. היו בישראל מי שכינו תופעה זו של הניכור ההורי כפי הגדרתה על ידי גרדנר כלא פחות מאשר סוג של מעין חטיפה של הילד, "חטיפה נפשית" על ידי ההורה המשמורן שעלולה לעיתים להיות חמורה יותר מחטיפה פיסית, מפני "שכאן "נחטפת נפשו" של הילד, מופעלים עליו אמצעים פסיכולוגיים גסים ועדינים, המנתקים אותו מאחד ההורים והופכים אותו תלוי לחלוטין בהורה השני. בכל המקרים בהם נתקלנו מכחיש ההורה האהוב שהוא הסית את הילדים כנגד ההורה השני. לעתים הוא מביע צער על המצב שהתהווה ומשאלה שהמצב ישתנה, אך תמיד הוא חסר אונים, כמו קרובי משפחה ומטפלים למיניהם, לשנות את עמדת הילדים (המלומדים ד"ר ז. ברגמן, וד"ר א. ויצטום "חטיפת ילד בידי הורה והתסמונת של התנכרות להורה", **שיחות** כרך 6, חוברת מס' 2 (מרץ 1995) 115, בעמ' 119).

24.4. לצורך קביעת דרכי הטיפול הפסיכולוגיות והמשפטיות, חילק גרדנר את הניכור ההורי ל-3 דרגות חומרה: חמורה, מתונה (בינונית) וקלה.

24.4.1. בדרגה החמורה ביותר, התייחס גרדנר בעיקר לאמהות (שהן על פי רוב המשמורניות נכון למועד בו ביצע את מחקריו) ולשיטתו האימהות המצויות בקטגוריה זו, על-פי גרדנר, הן פנאטיות ומשתמשות בכל האמצעים החוקיים והבלתי חוקיים כדי לחסום את ביקורי האב והקשר עמו (ברגמן וויצטום בעמ' 120). במקרים אלה עסוק ההורה המשמורן באופן כפייתי בשנאתו להורה האחר, עסוק בהעצמת המתחים סביב המאבק המשפטי והויכוח על גורל הילדים. לא אחת דובר בהורים המגלים הפרעות פרנואידיות הקשורות לדמות בן הזוג לשעבר. הפרעות אלו הן רק ביטוי אחד של חשיבה פרנואידית ומופיעות לעתים קרובות רק לאחר התפרקות הנישואין. ההשלכה היא מנגנון מרכזי ביצירת ההפרעות הפרנואידיות. ההורים הללו רואים בהורים האחרים כנושאי התכונות השליליות שלהן עצמן ללא שהן יכולות להכיר בהן. על ידי השלכת תכונות בלתי נסבלות אלה על ההורה האחר, הם רואים את עצמם כקרבנות חפים מפשע. גרדנר הרחיב בהקשר זה וטען שכאשר הורים מסוג זה מעלים טענות כוזבות בדבר התעללות מינית בילדים, הן עלולות לשקף נטיות סמויות הקיימות בקרבם. הורים אלה אינם מגיבים לטענות הגיוניות, הם חסרי ביקורת מציאות ומוכנים לקבל כל תסריט בלתי מתקבל על הדעת הקשור לבן הזוג – ההורה השני. במקרים שכאלה גם נסיונות והחלטות של אנשי מקצוע מתחום בריאות הנפש ועבודה סוציאלית ואף בתי המשפט כנגד אותן האשמות מקומם את ההורים ומביא לטענות שהם שוחדו או הוטו על ידי ההורה האחר, כאשר כל מי שלא מקבל עמדתם הופך אוטומטית להיות יריבם/אוייבם. בתווך, נספחים הילדים להתקפי החרדה והפניקה של אותם הורים ומשתתפים בהם תוך שמפתחים תסמיני חרדה ומתנגדים לכל מגע וקשר עם ההורה האחר. במקרים שכאלה, כל צו שיפוטי או ניסיון להתערבות טיפולית נדונו מראש לכשלון חרוץ והפתרון היחידי לפי גרדנר הוא הוצאת הילד ממשמורת ההורה המנכר. למעשה, כל שיטות הטיפול המקובלות בפסיכולוגיה אינן ניתנות להפעלה וכלל לא ניתן לטפל בילד כל עוד הוא נמצא בסביבה המנכרת (גרדנר דיבר על אמהות). טיפול יכול להתחיל רק לאחר ובכפוף לשני תנאים מצטברים: הוצאת הילד מהסביבה המזיקה (קרי: מההורה "המאשים") והוצאתו לסביבה אחרת, כמו לדוגמא להורה האחר, או מקום אחר כפי שיקבע בית משפט, ולאחר שההורה המאשים יבין היטב כי פעולותיו עשויות לגרום לאי קביעתו של בית המשפט כי הילד יהיה במשמורתו וסנקציות נוספות, יתכן וניתן יהיה להתחיל בטיפול הדרוש (ראו: *Gardner*, Richard .A., 1995. Written testimony on HR3588 -

Proposed revision of the child abuse prevention and treatment act (CAPTA) (**Public Law** 93-247).

24.4.2. בדרגה המתונה של התנכרות להורה: כאן נצפה למצוא יותר גילויים של כעס וזעם מצד ההורה המנכר כלפי ההורה האחר ולא תופעות של פרנויה. ההורים יכולים להבחין בין האשמות חסרות שחר לבין טענות מציאותיות (ויצטום וברגמן בעמ' 121). הם משקיעים זמן רב בגינוי ההורה האחר ובנקמנות כלפיו המתבטאת בניכורו מן הילד וחסימת קשר בדרכים יצירתיות, אך כאשר ההורה מבין שיש חשש שיאבד משמורת, הוא ישתף פעולה עם צווי בית המשפט ויאפשר מפגשים והסדרי שהות של הילד עם ההורה האחר. המאפיין ילדים שכאלה הוא בעיקר רמת הכעס כלפי ההורה האחר (המנוכר) אך הם מסוגלים להגיב ללא כעס כלפי ההורה המנוכר, כאשר הם נשארים איתו לבד.

24.4.3. התנכרות קלה להורה: כאן מדובר על הורים שפיתחו יחסים תקינים עם הילדים מבחינה פסיכולוגית, אך בכל זאת במהלך הסכסוך הזוגי הם מסיתים את הילד כנגד ההורה האחר. עם זאת כשהם שמים לב לניכור שנגרם כלפי ההורה האחר הם מסוגלים לשנות התנהלותם והתנהגותם ואף מוכנים להסדרים של משמורת משותפת או הסדרי שהות נרחבים. אין ביטויים של פרנואידיות אך ישנם סממנים של כעס ומידה מסויימת של נקמנות כמו בקטיגוריה הקודמת.

24.5. גרדנר סבר כי לסנדרום הניכור ההורי 8 סימפטומים:

24.5.1. מסע של ביקורת לא מציאותית וחסרת הצדקה על ההורה המנוכר
ובאנגלית: a campaign of denigration;

24.5.2 הנמקה חלשה ואבסורדית ביחס לטעמי הזלזול וההערכה הנמוכה להורה המנוכר
ובאנגלית: weak, frivolous, and absurd rationalizations for the deprecation

24.5.3. היעדר אמביוולנטיות בקרב הילד
ובאנגלית: lack of ambivalence in the child

24.5.4. תופעת "החושב העצמאי"
ובאנגלית: The "independent thinker" phenomenon;

24.5.5. תמיכה רפלקסיבית של ההורה המנכר בסכסוך ההורי
ובאנגלית: reflexive support of the alienating parent in the parental conflict

24.5.6. היעדר תחושת אשמה לאכזריות ו/או ניצול של ההורה המנוכר
ובאנגלית: absence of guilt over cruelty to and/or exploitation of the alienated parent;

24.5.7. מופע של תסריטים מושאלים
ובאנגלית: presence of borrowed scenarios

24.5.8. התרחבות הניכור כלפי המשפחה המורחבת של ההורה המנוכר
ובאנגלית: spread of animosity to the extended family of the alienated parent;

24.6. המלומד דר' מרדכי שרי ניסח מאפיינים אלה כך (דומני כי כיוון לסימפטומים עליהם דיבר גרדנר, בשינויים כאלה ואחרים):

א. הילד המתנכר עסוק באופן כפייתי בביזוי ההורה המנוכר, והוא מפנה כלפיו ביקורת לא מציאותית או מוגזמת.

ב. ההורה המנכר משפיע על התפתחות השנאה של הילד כלפי ההורה המנוכר באמצעות גורמים מודעים, מודעים למחצה או לא מודעים.

ג. בהשמצות הילד יש מידה מסוימת של זיוף, דבריו נשמעים כדקלום או כשחזור; ההתבטאות שלו אינם בשפתו הטבעית של הילד.

ד. הילד מצדיק את התנכרותו באמצעות סיפורים על אירועים פעוטים וחסרי חשיבות. כאשר מוצגת השאלה כיצד באמת נפגע מן ההורה, הוא אינו יכול לספק תשובה עניינית.

ה. ההורה המנכר תומך בסיפורים האלה ורואה בהם סיבה מוצדקת לשנאה ולהתנכרות.

ו. התייחסות הילד להורה המנוכר חסרת אמביוולנטיות: ההורה המנוכר הוא כולו "רע", וההורה המנכר הוא כולו "טוב".

ז. הילד אינו מגלה כל אמפתיה או התחשבות ברגשותיו של ההורה המנוכר וגם לא צער ותחושת אשמה.

ח. התפשטות העוינות לאחרים או למשפחה המורחבת של ההורה השני (ראו: דר' מרדכי שרי "ניכור הורי" באתר מכון שלם באינטרנט).

24.7. בפסק דין אחר שנדרש לסוגיה זו של ניכור הורי, הבאתי מדברי הפסיקה המתייחסת לגישת גרדנר תוך הפנייה לפסיקת בית המשפט המחוזי בת"א בעמ"ש 60592-03-15 **ק.ל. נ' י.פ.** (פורסם בנבו מיום 8/5/16):

> עיון בפסיקה – ממחצית שנות ה-90 ואילך – מלמד, כי בתי המשפט נדרשו לתורתו של גרדנר ועשו בה שימוש בסכסוכי משמורת, במקרים של סרבנות קשר קשה בין ילדים להוריהם ואף הורו, על בסיסה, על הוצאתם מידי ההורה המשמורן לסביבה אחרת ולעיתים אף על העברתם להורה המנוכר שנמצא מתאים לקבלה (ע"מ (ת"א) 33/96 **פלוני נ' פלונית** [פורסם בנבו] (31.12.96) בו שימשו תורתו של גרדנר וכתביו קו מנחה לפסיקתו של בית המשפט; ע"מ 90/97 **מורן נ' פלדמן-מורן** (לא פורסם); ע"א 2891/99 **פלונית נ' פלוני** [פורסם בנבו] (10.11.99) שבקשת רשות ערעור עליו נדחתה; רע"א 8689/99 **פלונים נ' היועץ המשפטי לממשלה** (לא פורסם) [פורסם בנבו]. כמו כן ניתן לראות כי המבחנים לזיהוי התופעה, בהם משתמשים בתי המשפט, הם אותם מבחנים שהותוו על ידי גרדנר (ע"א (ת"א) 3162/98 **פלוני נ' פלונית** – אין בפי הילד דבר חיובי ביחס לאב ו/או יחסו של האב אליו; הבעת רצון ברור להישאר עם האם שמטפלת בו כל כך טוב וכו').
> להכרה פורמלית, מפי בית המשפט העליון, זכתה התופעה ברע"א 3009/02 **פלונית נ' פלוני**, פ"ד נו (4) 872. בפרשה זו הוכרה הן התופעה של ניכור הורי, הן תסמונת הניכור ההורי כהגדרה מתודית של תופעה קיימת. בית המשפט קבע כי התופעה גורמת לסכנת ניתוק של הילדים מאחד ההורים בד בבד עם תלות יתר בהורה האחר. בית המשפט לא נדרש לאבחון התופעה והטיפול בה, הגם שמציין הוא את הוצאת הילד ממשמורתו של ההורה המנכר למשמורתו של ההורה המנוכר כפתרון המוצע על ידי גרדנר במקרים חמורים של התסמונת, ומשאיר זאת, בעקרון, לאנשי המקצוע. ההכרה לא שונתה גם בדיון הנוסף שהוגש על פסק הדין, הגם שהתוצאה התהפכה (דנ"א 4041/02 **פלונית נ' פלוני**, פ"ד נח (6) 246). בפסקי דין מאוחרים לפרשה זו לא נעלמה מעיני בית המשפט העליון הביקורת שנמתחה על תורתו של גרדנר (בע"מ 5579/07 **פלוני נ' פלוני**, [פורסם בנבו]; 7.8.07). עם זה, בית המשפט העליון לא מצא לנכון לדחותה, אך הבהיר, כי יש לנקוט משנה זהירות בקביעה כי אכן היא מתקיימת במקרה נתון וכי "**לשם קביעת המצב לאשורו יש להסתייע בבחינתם של הגורמים המקצועיים האמונים על כך, תוך בדיקה**

ביקורתית של בית המשפט את המסקנות שהוגשו לו" (בע"מ 6327/08 **פלוני נ' פלונית**, [פורסם בנבו], 10.9.08).
באשר לדרכי הטיפול - בהתאם לרמת התופעה – מהקל אל הכבד – קביעת הסדרי משמורת מדויקים בין ההורים והקפדה על קיומם; טיפול בילד על ידי גורם חיצוני תוך השארת הילד בסביבתו של ההורה המנכר; ניתוק הילד לחלוטין מההורה המנכר והשמתו אצל אדם שלישי או העברתו להורה המנוכר (רע"א 3009/02 **פלונית נ' פלוני**, פ"ד נו (4) 872 וכן ע"א (ת"א) 2891/99 **פלונית נ' פלוני**, [פורסם בנבו], 10.11.99).

בהקשר זה ראוי להפנות לעבודת הדוקטורט של עו"ד ד"ר שרון פרילינג בנושא הניכור ההורי – **"ניכור הורי – ילד להורה והורה לילד: ההתערבות המשפטית במצבי ניכור הורי ושאלת תפקידו של המשפט ביצירת התנאים למימוש ההורות הרגשית ביחסי הורים ילדים"** – שם ממקמת ד"ר פרילינג – ובצדק – את צו העברת המשמורת כאמצעי אחרון בו יש לנקוט מקום ומוכח העדר כשירותו של ההורה המשמורן לשמש בתפקיד זה, בשל ניסיונו להרחיק את ההורה השני מחיי הילד. השימוש בדרך טיפול זו מצומצם למצבים חריגים בהם הפגיעה בילד מכוח הותרתו ברשות ההורה המנכר עולה על הפגיעה שתיגרם עקב ההעברה הכפויה של המשמורת להורה המנוכר או לרשויות הרווחה.
העולה מהמקובץ – חרף הביקורת שנשמעה ונשמעת על תורתו של גרדנר – "תסמונת הניכור ההורי" – לא ניתן להתעלם מקיומה של התופעה בסכסוכי משמורת.
לשם קביעה, כי במקרה נתון עניין לנו בתסמונת ניכור הורי, יש לקבוע, כשלב הכרחי, כי קיים "ניכור הורי". עם זה, אין די בקיומם של התסמינים המלמדים על "ניכור הורי" כדי לקבוע כי בפנינו **"תסמונת ניכור הורי"**. קביעה שכזו תבוא רק לאחר שלא נמצאה כל הצדקה לניכור הקיים. אם ישנה הצדקה לקיומו, גם גרדנר יסכים, כי תורתו אינה ישימה, ובלשונו:

"... When the parental abuse and/or neglect is present, the child's animosity may be justified and so the parental alienation syndrome explanation for the child's hostility is not applicable".

באין הצדקה, יש לבחון את רמתה של התופעה במקרה נתון ולהחליט, בהתאם לנסיבות העניין, על דרכי הטיפול המתאימות. בכל אלה על בית

המשפט להיעזר בגורמים מקצועיים שאת חוות דעתם יש להעביר במבחן הביקורת."

24.8. לכאורה, יכולתי להמשיך באותו הלך רוח ומחשבה ולהתבסס על גישת גרדנר, בייחוד שקיים לכך תקדים בפסיקת בית המשפט העליון (רע"א 3009/02 **פלונית נ' פלוני**, פ"ד נו (4) 872 (2002)), ברם מחוייב אני לגלות עירנות ומודעות גם לביקורת הקיימת בעולם מדעי החברה כנגד גישה זו וכן לבחון כיצד גישת גרדנר יכולה להתיישב בכפיפה אחת עם הסיטואציה שבפניי שבגדרה הניכור ההורי מופנה כלפי האם שהיא ההורה המשמורן ולא כלפי ההורה שאינו משמורן (שאלו היו הדוגמאות והמקרים שגרדנר דן בהם).

ואכן, על גישתו של גרדנר נמתחה ביקורת עניפה ורבה בעולם הפסיכולוגיה והמשפט ודומה כי יש בביקורת זו ממש. גרדנר המציא תסמונת יש מאין ותסמונת זו מעולם לא זכתה להכרה בקהילה המדעית ולא נכנסה מעולם (!) למגדיר האבחוני הפסיכיאטרי DSM. הרעיונות של גרדנר אינם מבוססים על מחקרים אמפיריים אלא על התנסות אישית קלינית שלו. 8 הסימפטומים עליהם הוא מדבר נראים שובי לב במבט ראשון, ברם לא מדובר בסימפטומים מוכרים בעולם בריאות הנפש ולא על עקרונות פסיכולוגיים מוכרים בעולם הפסיכולוגיה. אחד הכשלים המרכזיים של גרדנר היה לבסס את התיאוריה שלו על עקרונות דיאגנוסטיים מוכרים. האינדיקטורים שהובאו על ידו הינם אנקדוטליים וקשה לקבוע את קיומם בהליכים משפטיים ואבחוניים. זאת ועוד, העובדה "שניכור" לפי שיטתו מבוסס על האשמות שווא הביאה להטיה של השיח לעבר בירור השאלה האם יש האשמות שווא, האם הן נכונות וכו'. לא הוברר לחלוטין דרך הטיפול הפסיכולוגית המוצעת על ידי גרדנר כדי להביא לשינוי התפיסה של הילד המנוכר (למאמרי ביקורת ביחס לעבודתו של גרדנר ראו להמחשה:

יעל לסר, מחשבה נוספת: תסמונת הניכור ההורי מנקודת המבט של התפתחות הילד, **רווחה וחברה**, כה(3) 341 בעמ' 343 – 348 ;

Joan B. Kelly and Janet R. Johnston, "The Alienated Child A Reformulation of Parental Alienation Syndrome" **Family court review** 39, 249-266

Craig Childress**, Foundations** ,pg. 2-4 (2015)

דר' שבתאי נוי "זהירות! הפדופיליה מקבלת חסות בבית המשפט: גישת הניכור ההורי", פורסם באינטרנט;

דר' מיכאל שדה "תסמונת הניכור ההורי תגובה למאמרו של דר' שבתנאי נוי" פורסם באינטרנט.

24.9. ויחד עם כל זאת, הכל יודו כי גרדנר איתר תופעה מסויימת שאנו עדים לה יותר ויותר בסכסוכי גירושין עתירי קונפליקט, בין אם היא מבוססת מדעית ובין אם לאו. רוצה לומר, התופעה שהצביע עליה גרדנר "כניכור הורי" או דינמיקה של ניכור הורי קיימת. הביסוס המדעי לוקה בחסר. אלא שלא רק הביסוס המדעי לוקה בחסר, יש קושי ליישם "התיאוריה" של גרדנר כאשר כאמור, לא מדובר בניכור מטעם ההורה משמורן אלא בניכור **כלפי וכנגד** הורה משמורן.

24.10. בהקשר זה ראויה לציון, אזכור ואימוץ שיפוטי - גישתו החדשנית של ד"ר קרייג צ'ילדרס – Craig Childress בספרו **Foundations** (2015) (להלן : "**צ'ילדרס**"), המבקש לבסס את ההתייחסות לתופעת הניכור ההורי על בסיס תיאוריית ההתקשרות. הספר כשמו כן הוא, מבקש לנתח את תופעת הניכור ההורי על בסיס אדנים ויסודות מדעיים מוצקים, אמפיריים, מוכרים ומוכחים ויישום הגישה האמורה מאפשר לעשות בה שימוש בין אם מדובר בניכור מטעם ההורה המשמורן ובין אם בניכור כנגד ההורה המשמורן. הצעד הראשון שצ'ילדרס מטיף לו הוא נטישה של המושג שטבע גרדנר והידוע כ"סינדרום הניכור ההורי". הצעד השני הוא חזרה לאדנים פסיכולוגיים מוכרים ומוכחים מחקרית – בהם תיאוריית ההתקשרות (Attachment) של ג'ון בולבי, תיאוריית מבני משפחה ושינויים במבנים (Minuchin, S. (1974) **Families and family ther**pay), הפרעות אישיות (Millon T. (2011) **Disorders of personality: untroducing a DSM/ICD spectrum from normal to abnormal**) ; Kernberg O.F. (1975) **borderline conditions and pathological naccism**.

24.11. לגבי דידו, ההמשגה הנכונה היא "הורות פתוגנית". הוא מסביר, כי בעוד שתסמונת הניכור ההורי לא נכנסה מעולם למגדיר הפסיכיאטרי לעיל, הרי שהורות פתוגנית נכנסה גם נכנסה לDSM-5 והיא כוללת בתוכה פרקטיקות הוריות של ניכור. במדריך ה-DSM מוגדרת הורות פתוגנית" כהורות שעלולה לגרום להפרעות אישיותיות ומחשבתיות בקרב הילד. הורות העושה שימוש בקרבון הילד וביצירת מחשבות שווא כך שהילד יתאים עצמו לצרכים הרגשיים והפסיכולוגיים של ההורה המנכר => מקום שזה מתקיים, הרי שלפנינו אבחון של התעללות פסיכולוגית בילד בשל קיומה של הורות פתוגנית ("פתו" – חולי, "גני"- גורם). כן יוחד פרק במגדיר הפסיכיאטרי לעיל להשפעות הוריות שליליות על ילדים: בקטגוריה זו המונח, הורה, מתייחס להורה הראשי (ביולוגי, מאמץ, אומן) אשר יש לו תפקיד הורי ראשי בחיי הילד. הקטגוריה מתייחסת לאיכות יחסי הורה-ילד כאשר איכות יחסים אלו משפיעה על כיוון, ניבוי וטיפול של הפרעה מנטאלית או רפואית של הילד. בדרך כלל הפרעה זו קשורה עם הפרעות בתפקוד בהתנהגות (שליטה הורית לא מותאמת, פיקוח, מעורבות כלפי הילד, הגנת יתר, הפעלת לחץ מתמשך ומועצם, ויכוחים המעצימים איום פיסי ואלימות

והתנהגות המנעותית ללא פתרון הבעיה), בחשיבה (ייחוס כוונות שליליות לזולת, עוינות/הפיכת האחר לשעיר לעזאזל כלפי הזולת, סרבנות לא מוסברת) ובאפקט (רגשות של עצבות, אפתיות, כעס כלפי הזולת). ראה מדריך ה- DSM-V בעמ' 715 תחת V61.20 Parent-Child Relational Problem and V61.29 Child Affected by Parental Relationship Distress.

מה שיפה הוא שמדריך האבחון הפסיכיאטרי האמור מתאר ומתייחס במדוייק להפרעות במערכת ההתקשרות של הילד ומגדיר "הפרעת התקשרות תגובתית", בגדרה הילד מתקשה או נכשל מליצור התקשרות וחיבור עם ההורה. צ'ילדרס מצביע על כך שבדינמיקה של ניכור הורי, מצליח הורה אחד לגרום לילד לשיתוק מערכת ההתקשרות עם ההורה האחר. מדובר בתופעה לא טבעית. לכל ילד קיימת התקשרות עם מי מהוריו. כיבוי, שיתוק או ניתוק של מערכת ההתקשרות עם ההורה היא תופעה לא טבעית, כאשר בדינמיקה של סכסוכי גירושין ומאבקי משמורת, על פי רוב ההסבר הראוי לכך הוא הפעלת אמצעים פסיכולוגיים מתוחכמים על ידי אחד ההורים על הילד תוך ניסיון לגרום לילד לחוש כקרבן ולראות את ההורה האחר כמתעלל, פוגעני ובלתי בטוח. Once "הצליח" ההורה לגרום לילד לחוש ולראות עצמו קרבן תוך כדי סכסוך בין הורי, על נקלה ובאופן אוטומטי יהפוך ההורה האחר "להורה המתעלל", "הפוגעני", "הנוטש", "הבלתי בטוח" וכיו"ב.

24.12. צ'ילדרס קובע כי אין מקום לחלוקה הקטיגורית של הניכור ההורי ל-3 רמות (כפי שגרדנר קבע). לגבי דידו, או שקיימת הורות פתוגנית המאופיינת בדינמיקה של ניכור הורי, או שלאו. על מנת לקבוע שמתקיימת הורות פתוגנית המתאפיינת בניכור הורי צריכים להתקיים 3 אינדיקטורים, מוכרים בפסיכולוגיה הקלינית וההתפתחותית ואלו הם (עמ' 293):

א. שיתוק או דיכוי חמור של מערכת ההתקשרות של הילד עם ההורה המנוכר (צ'ילדרס בעמ' 58, 259 ואילך, 292).

ב. הופעת 5 מאפיינים נרקסיטיים בהתנהגות הילד המנוכר לאחד ההורים (שם בעמ' 119 ואילך, 292):

1. גרנדיוזיות – הילד מעל ההורה, ההיררכיה מתהפכת.
2. היעדר אמפתיה מוחלטת לכאב ההורה המנוכר.
3. זכאות – מגיע לי. תחושת כח מופרזת ודרישה שרצון הילד יוגשם על ידי ההורה המנוכר (ההורה חייב להשתנות, חייב להתנצל בפני הילד ו/או ההורה המנכר).
4. עליונות ויהירות של הילד.

5. פיצול.

ג. מחשבות שווא מקובעות/כפייתיות (שם עמ' 293): הילד מחזיק באמונה שלא משתנה חרף קיומן של ראיות סותרות (דלוזיה) ולפיה הוא קרבן להתעללות של ההורה המנכר.

אם 3 האינדיקטורים מתקיימים במסגרת הסמפטומים של הילד קיימת אבחנת הורות פתוגנית.

לעיתים נלווית למאפיינים אלה גם **חרדה פובית כלפי ההורה**:

א. פחד עקבי ובלתי מגובה בראיות

ב. תגובת חרדה מוגברת

ג. הימנעות מהורה מנוכר – היעדר כל קשר עם המנוכר מניע מתח וחרדה עצומים.

24.13. המשותף לרוב המכריע של העוסקים, חוקרים, לומדים ומטפלים בתופעת הניכור ההורי (בעיקר בארה"ב, קנדה) הוא שכאשר התופעה האמורה מוכחת, הרי שקשה להצליח בטיפול בילד כל עוד הוא יימצא במשמורת/שהות/קשר אינטנסיביים עם ההורה המנכר. אין זה אומר שקשר כאמור לא יתקיים. הווה אומר, כי במקרים הקיצוניים יש להפריד בשלב ראשון ולפרק זמן קצוב בין הילד לבין ההורה המפעיל עליו הורות פתוגנית ולפעול באמצעים טיפוליים פסיכולוגיים וקוגניטיביים עד אשר הסמפטומים המוצגים לעיל פוחתים בתדירותם, עוצמתם, מידתם והיקפם. רק אז ניתן לשוב לשהות אינטנסיבית יותר של הילד עם ההורה הפתוגני, שבינתיים אמור להתמודד בהצלחה עם הסממנים הפתוגניים באישיותו ובהורותו.

25. ניכור הורי יכול להתקיים גם כאשר הילד במשמורת או מתגורר עם ההורה המנוכר:

25.1. סמוך למתן פסק הדין התקיים כנס מקצועי חשוב בתחום הניכור ההורי במכללת תל חי תחת השם "***ניכור הורי – הורות נגזלת***". בין הדוברות/מברכות הייתה חה"כ יפעת שאשא ביטון (ראש הועדה המיוחדת לזכויות הילד) אשר תיארה מקרה של ניכור הורי המטופל על ידה בעקבות פניית הבנות אליה החיות עם אמן באותו בית (במשמורתה הבלעדית) והמסרבות לשוחח עם אמן ולקיים עמה תקשורת כלשהי ואשר פנו לחה"כ שתסייע להן לצאת לטיול מטעם תנועת הנוער. לדבריה באותו כנס, נפשם של ילדים אלה פצועה וחבולה מפרקטיקות של ניכור הורי – דבר המצריך הגדרת התופעה כהתעללות רגשית/נפשית בילדים לכל דבר ועניין.

25.2. תיאור הדברים האמור נועד להמחיש היטב כי הדינמיקה של ניכור הורי לעתים מתעתעת, קשה לאיתור ואף מפתיעה בנוכחותה. היא לא מתרחשת רק כנגד הורים "שאינם משמורנים" (למרות שזהו הרוב הטיפוסי של המקרים). היא יכולה להתרחש גם כנגד הורים משמורנים של ילדים. אי מתן מענה ראוי למקרה ולתופעה שלפניי כפי שאובחנה על ידי כל גורמי הטיפול, כאשר עדיין ניתן לטפל בתופעה (לאור גיל הילד ושלבי התפתחות התופעה), תביא בסבירות גבוהה למצב שבו הקטין נ. לא ידבר כלל עם אמו תוך זמן לא רב. זאת יש למנוע.

26. נזקי הניכור ההורי האפשרי בנוסף לנזק העלול להיגרם כתוצאה מניתוק (רגשי) של הקטין מהאם:

26.1. הגם שהאב כלפי חוץ מצהיר, כי הקשר של הקטין עם האם חשוב ולא ייפגע, ברור לכל שמרגע שהקטין יעבור לגור אצל אביו ללא שהבעייתיות האמורה נפתרה או קיבלה מענה טיפולי ראוי, הסיכוי לטפל טוב יותר במערכת היחסים בין הקטין לבין אמו יהפוך להיות אפסי. הטיפול צריך להיעשות כעת כשהילד אצלה בשהות אינטנסיבית. הטיפול לא יוכל להצליח באותה מידה כאשר הילד אצל האב, מה גם שלא תהיה לאב כל מוטיבציה לכך.

26.2. חשוב שההורים יבינו שהם על סיפם של נזקים רגשיים, התפתחותיים ונפשיים קשים מבחינת הילד (ראה מאמרו של דר' דניאל גוטליב, תסמונת הניכור ההורי, **רפואה ומשפט** גיליון 31 דצמבר 2004 בעמ' 106, 113 ואילך) :

א. הילדים לומדים דרכי חשיבה לא בריאות ולפעמים מעוותות, כגון "חשיבה שחור לבן" או כוללנית מאוד. במקרים קיצוניים יותר, גם בוחן המציאות של הילד נפגע. אמנם דרכי חשיבה אלה מוגבלות למתייחס לקשר עם אותו הורה אך יש סיכון כי הן תתפשטנה לתחומים אחרים. בהקשר זה יש להוסיף, כי העוינות והעימות גולשים בקלות ממישור היחסים בין הורה לילד ומזהמים זירות אחרות. כך למשל, ילדים מוסתים מגיבים בחשדנות ואף בעוינות, לא רק כלפי אחד ההורים, אלא גם לאנשים אחרים אשר לדעתם תומכים בעמדה של אותו הורה או לא מזדהים לחלוטין עם ההורה המסית, כגון עו"ס, פסיכולוגים, שופטים ועל כן אלה נפסלים באופן אוטומטי על ידי הילדים. נוצר דפוס חשיבה של "או שאתה אתנו או שאתה נגדנו".

ב. בהתנהגותו מגלה הילד חוסר אמפטיה לזולת – חוסר יכולת לראות ולהבין את העובר על הזולת. צורך התייחסות זו גובלת לעתים באכזריות. קהות חושים זו מפריעה להתפתחות רגשית תקינה של הילד.

ג. הילד מפתח הערכה מופרזת של היכולות והכוח שלו ולעתים מפגין התנהגות כוחנית. הוא מקבל חיזוקים מההורה המסית ולפעמים גם מגורמים אחרים. צורת ההתייחסות למבוגרים אחרים יכולה גם להיות מחוצפת, שוב תוך ברכה סמויה של ההורים.

ד. נוצר טשטוש גבולות בין הילד לבין ההורה האהוב מחד ובינו לבין ההורה השנוא מאידך. עם ההורה המסית נוצרה מערכת יחסים קרובה מדי ואילו עם ההורי השני מערכת יחסים מנותקת מדי. בנוסף, החיבור להורה המסית אינו בריא ואינו מאפשר לילדים חשיבה עצמאית בנושא.

ה. ממילא הגירושין הם אירוע טראומתי עבור ילדים אם לא המשמעותי ביותר בחייהם. הניכור ההורי אינו מאפשר לילדים לצלוח לעבור את התהליך הנורמטיבי של התגברות ומנציח את ההיתקעות בתהליך. הדבר אף אינו מאפשר לילדים ליהנות מהטוב שבשני ההורים או בשני הבתים. הרתיעה והנתק אף מתפשטים למשפחת ההורה המנותק.

ו. המאבק אינו נרגע. לילדים אלה אין מנוח. ברוב המקרים הם מעורבים מדי במאבק בין ההורים. הם חשופים למידע, כגון פרוטוקולים של בתי המשפט או שיחות עם עורכי דין, הפוגעים בהם והעיסוק בנושאים אלה פוגע ביכולתם לעסוק בעניינים המתאימים לגילם.

ז. לעתים מזומנות במקרים אלה מוצגים הילדים "כעצמאיים" המפעילים שיקול דעת בלתי תלוי מרצון חופשי. במקרים רבים מוכח שלא רק שאין הילד מפעיל שיקול דעתו או מביע את רצונו, אלא שהוא שבוי פסיכולוגית של הורה אחד ונאלץ לדקלם את אשר נאמר לו ללא כל קשר או התחשבות ברצונו. הורים מנכרים מתקשים לעשות את ההפרדה החשובה בין הרצונות והצרכים שלהם לאלו של הילדים. הם מתקשים לראות את הילדים כבעלי דעה שונה בכל הנוגע לקשר שלהם עם ההורה האחר.

ח. ייתכן ואובדן ההורה כחלק מתסמונת הניכור ההורי **קשה יותר ממות ההורה**. כאשר הורה מת ניתן להתאבל עליו, ולזכור הדברים הטובים והפחות טובים. על אף שההורה אינו נוכח פיזית בחיים, דמותו וזכרו חרותים בצורה חיובית בזכרון ובתודעה של הילד. כאשר הורה אחד נפטר הילד נעזר בהורה השני כדי לעבד האבדן ולהמשיך בחייו. כל זה אינו קורה במקרה של ניכור הורי, במהלכו הילד מאבד

הורה ללא יכולת להתאבל עליו וללא אפשרות לעצב לעצמו כל זיכרון טוב שיש לו ואף להביע שביעות רצון מכך שההורה אינו חלק מחייו.

27. **מן הכלל אל הפרט:**

27.1. אין לי בנסיבות המקרה אלא לסמוך על נסיוני, על נסיונם של גורמי המקצוע, הפסיכולוג המטפל בקטין, העו"ס לסדרי דין וועדת התסקירים. כל אלה הביאוני לכלל דעה, כי קיים חשש כבד מפני תוצאה של ניתוק רגשי מוחלט בסופו של יום בין הילד נ. לבין אמו כתוצאה מניכור הורי. העברת משמורת פיזית לאב יכולה להתאפשר רק כפונקציה של שלילת האפשרות האמורה של ניתוק רגשי בין הקטין לבין האם (ניתוק רגשי יגיע גם לניתוק פיסי).

27.2. מתקיימים בנסיבות המקרה רובם ככולם של הסממנים המצביעים על כך שהילד סובל מניכור הורי.

27.2.1. ראשית, הילד רואה עצמו כקרבן ואת האם (וכל מי שקשור בה לרבות בני זוגה) כמתעללת, לא בטוחה, לא אכפתית. כך סיפר המטפל שהנרטיב שחזר בטיפול מצד הילד הוא שהאם הינה אם קרה, לא אכפת לה מהילד, אינה חשה אליו אמפתיה כלל. בתחילת הטיפול אף נהג הקטין להשמיץ את האם בפני הפסיכולוג ולקלל אותה. אלא שלא מדובר באמת "באם מתעללת", רחוק מכך. מדובר באם מסורה וטובה לבנה וגם אם היא סובלת מליקויים כאלה ואחרים בהתנהלותה ההורית ואו/ האישיותית (בעיקר מתקשה להפגין חום כלפי הילד ויותר נוקשה מולו), לא מדובר בדברים שלא ניתנים לטיפול ובוודאי שלא מדובר בסממני התנהגות הורית אשר לכשעצמם יוכלו לנמק מדוע הילד בוחר לראות עצמו כקרבן ואותה כמתעללת, פוגענית ולא בטוחה (ראה דברי הפסיכולוג שצפה באינטראקציה בין האם לבין הקטין ולא מצא כל אינדיקציה לנטען ומתואר על ידי הילד). בנוסף, הילד צובע את העולם בשחור ולבן (האם בשחור, האב בלבן). כל מה שקשור לאם ולשהות עמה שלילי (גם נסיעות לחו"ל ובילויים). כל מה שקשור לאב ולשהות עמו הינו חיובי (לרבות בית ספר שבו מעולם לא למד הילד, בת הזוג של האב וכיו"ב). אף כאשר הילד משתתף בחוג שחייה, הוא מתאר לחיוב את חוג השחיה שהאב לוקח אותו באזור מגוריו ומשמיט מתיאוריו את חוג השחיה שהאם לוקחת אותו (ללא יכולת להסביר).

27.2.2. שנית, ואולי הסיבה לתיאור הילד את האם כאמור לעיל, היא חוסר היכולת של הילד להכיל ולשאת קונפליקט נאמנויות כמו קונפליקטים אחרים בחייו. הוא מנסה להגיע עם עצמו לפתרון של המורכבות הבלתי נסבלת עמה מתמודד על ידי כך שסיגל לעצמו מנגנוני הגנה **שמבוססים על פיצול ולעתים הכחשה, ראייה של העולם בשחור לבן, עשיית אידיאליזציה**

לדמות אחת ודה וליואציה לדמות אחרת. על רק זה קבע הפסיכולוג ניתן להבין את ראייתו המפוצל של הוריו.

27.2.3. לפי המטפל של הילד, הקטין חרד להביע רגשותיו כלפי ההורה בנוכחות ההורה האחר, כלומר, הוא לא מעז לדבר על חיבתו ואהבתו לאמו בנוכחות אביו וההיפך. "אף עם עצמו מתקשה להחזיק את שתי הקצוות ולהודות שמותר לאהוב את שני ההורים ולהרגיש עם זה בסדר". הדבר בולט כמובן גם בכל מפגש של הילד גם גורמי טיפול, יח"ס ובית המשפט.

27.2.4. לפי העו"ס, הילד מצוי תדיר בתחושה שעליו לבחור בין הבתים : בית האב ובית האם, זאת בשל המאבקים הבלתי פוסקים בעניין המשמורת. הקטין חש את מצוקת ההורים ומושפע ממנה בהקשר זה (הקלטות שצירף האב ובהן תיעוד הילד מדברות בעד עצמן). המעמסה הזו הינה משא כבד מדי על כתפיו הצנומות. במציאות בה חי הילד, אין לו מרחב תמרון ואין מקום לקשר עם שני הוריו אלא רק עם הורה אחד. כך נוצר מצב עבור הקטין שלקיים קשר עם אמו משמעותו לבגוד באב. מצב זה אף מגדיר את הקטין כילד בסיכון (עמ' 6 לתסקיר הערכת סיכון הקטין).

27.2.5. האב רואה בילד שלוחה שלו ומתקשה להפריד בינו לבין הילד. כפועל יוצא יש לו קושי לראות את צרכי הילד בקשר עם שני ההורים ובפרט נוכחות של האם בחייו. האב הוא המעביר מסר לילד (גם אם במרומז ובאופן מתוחכם), שהאם אינה דמות ראויה ומיטיבה. בדינמיקה בין האב לבין הקטין, הקטין חש את אביו כמי שזקוק לתמיכתו ולכן פועל לרצותו וכך נמנע ממנו להיות מחובר לתחושותיו האותנטיות. באופן זה עלול להציג את מה שמצופה ממנו ולפתח דפסים של ילד מרצה וכן קיים חשש שיפתח התנהגויות של יתאמו את רצונותיו האישיים.

27.2.6. אין בידי אבחון אישיותי של הצדדים מהעת האחרונה היכול להצביע על הפרעה אישיותית כזו או אחרת, אך גם אין צורך בכך. די באמור בדברי גורמי המקצוע האובייקטיביים ששוכנעתי שכל מה שהם מעוניינים בו הוא אכן טובת הילד, כדי ללמדנו שמתקיימים הסימנים המעידים על דינמיקה של ניכור הורי של אב לא משמורן כלפי אם משמורנית.

27.2.7. תיאור הילד את הקשר והחיים במחיצת האם מלמד על **שיתוק וניתוק מערכת ההתקשרות עמה**. תופעה זו לא הייתה קיימת כאשר הילד היה צעיר יותר. רק בתסקיר מנובמבר 2014 נצפתה אינטראקציה קרובה וחמה בין האם לבין הילד, בגדרה הילד חיבק את אמו, היה

חופשי ופתוח עמה וסיפר כי הקושי היחיד שיש לו בבית האם הוא שקשה לו להירדם שם יותר בהשוואה לבית האב(תסקיר סעד מיום 24/11/14).
הוא הדין ביחס לתופעה של תיאור הילד את האם כמתעללת, פוגענית או לא מיטיבה עמו. התופעות הלכו והתפתחו לממדיהן הנוכחיים, ככל הנראה עם שנות המאבק על המשמורת, מאבק שהילד נולד לתוכו וחי אותו 8 שנים רצופות. הוא הדין לענין **הפיצול**, **היפוך ההיררכיה**, תחושת **העליונות והזכאות** של הילד האמירה של הילד "שהוא המחליט והקובע" שלא יפסיק עד שיעבור לאביו, היעדר האמפתיה המוחלטת כלפי האם וכאבה (אם אעבור לגור אצל אבא "היא אולי תוכל לראות אותי בסופי שבוע", "היא רואה בי נטל") ...

27.3. בצד הסממנים הללו איני יכול להתעלם מכך שהמטפל הפסיכולוג וגם הרושם האישי של בית המשפט הוא שלילד אכן טוב יותר וקיים קשר הדוק חם ואוהב עם אביו. למעשה עמדתי על כך עוד במסגרת "גלגולו הקודם" של הסכסוך עת קבעתי, כי חרף חזקת הגיל הרך הסטטוטורית, מדובר במקרה שבו לאב קשר הדוק יותר עם הילד ואין להרחיק הילד ממנו (עמדה שלא התקבלה על ידי ערכאות הערעור). אין לי ספק שהאב יכול לספק כל צרכיו של הילד ולגדל אותו היטב. אך יש צורך אחד שהוא מתקשה לספק לו והוא חשוב מאין כמותו להתפתחות הרגשית התקינה והבריאה של הילד – הצורך והאפשרות פשוט לאהוב את אמא ולהתחבר אליה. כל עוד המסר שמקבל הילד, במפורש או במרומז מהאב (ומבנותיו הבגירות – כעולה מתצהירן) שהאם הינה אשה קרה, רעה, מנותקת, מנוכרת, לא בטוחה ומתעללת, הצורך ההתפתחותי האמור לא ייענה ופתולוגיה עלולה להתרחש בהתפתחות הילד.

27.4. הנה כי-כן, כאשר עורכים את מאזן הנזקים מול תועלת בבחינת טובת הקטין ואופי אישיותו וזהותו המתגבשת, התפתחותו הרגשית והנפשית התקינה ועתידו לטווח ארוך, חייבים אנו לתפקד "כמבוגר אחראי" ולהבטיח שהקשר בין אמו לבינו לא יופרע, לא ינותק ולא ישותק (מבחינה רגשית). בטוחני שאם הילד היה עובר למשמורת האב כעת, האב היה מפעיל סמכותו ההורית ודואג לכך שהילד יפגוש באמו (כפי שהתחייב בדיון ובסיכומיו). **אך בכך אין די**. אין לנו עניין רק בקשר הטכני. ענין לנו בקשר הרגשי. בהקשר זה יש צורך בשיקום הקשר "אם-ילד" כאשר בנסיבות המקרה הנוכחי, האחריות לכך היא משותפת ובחלקה הארי אף לפתחו של האב למרות שהילד לא גר עמו. רוב הזמן

28. לסיכום, דינמיקה של ניכור הורי יכולה למצוא ביטוי גם כלפי הורה משמורן, כאשר הילד חי עמו אך לא מתקשר עמו ו/או מתנתק ממנו רגשית ואט אט גם פיזית. במקרה הנוכחי, קיים חשש כבד שהעברת הילד להורה האחר, קרי לאב, לא תאפשר עוד את שחזור הקשר

הרגשי החשוב והחיוני להתפתחותו הרגשית התקינה של הילד ולכן לא ניתן לאפשר זאת בשלב זה בטרם מלאו התנאים לכך.

29. ניתן היה לדחות את תביעת המשמורת של האב ללא כל הוראה נוספת, הואיל והאב ביקש הכרעה שיפוטית בתביעתו, אך הדינמיקה המסכנת את נפשו של הילד ומהווה פגיעה מתמשכת בו הייתה אך מתקבעת ומחמירה. על כן, בית המשפט עושה שימוש בהוראת סעיפים 19 ו- 68(א) לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות התשכ"ב – 1962 ופוסק כדלהלן:

29.1. בלשון "מבוגרים": תביעת שינוי המשמורת שהגיש האב לבית המשפט תיענה בחיוב על תנאים מתלים כדלהלן:

א. שני ההורים ישולבו בטיפול הדרכה הורית אצל המטפל של הילד, ויתמידו בו למשך תקופה של שנתיים מהיום. בהקשר זה, מחוייבת האם להפנים דרכי טיפול והתנהלות הורית כלפי הילד שתכיל אותו ותשדר לו חום, אהבה וקבלה בלתי מותנים חרף הקשיים העולים מהתנהגותו המתנכרת לאחרונה.

ב. תוך כדי פרק זמן זה, במידת הצורך ובהתאם להמלצת המטפל של הילד, וככל שהוא רואה בכך צורך, יידרשו בני המשפחה לטיפול פרטני ו/או טיפול דיאדי הורה – ילד ו/או טיפול טריאדי.

ג. ככל שלפי ראות עיניו של המטפל בילד, יפחתו עיקר הסימפטומים בקרב הילד המצביעים על ריחוק רגשי מהאם, שיתוק מערכת ההתקשרות, האשמתה, היפוך היררכיה, פיצול, עליונות והתקרבנות וככל שלפי דעתו המקצועית, האב עבר שינוי בהתייחסותו כלפי הורותה של האם וכלפי חשיבות קיומה בחיי בנו, יעבור הילד למשמורת האב ביום 30/6/2020 ללא צורך בהגשת תביעה או הליך כלשהו לבית המשפט, אלא אם כן יסבור המטפל של הילד, כי בשלו התנאים וטובת הילד מצדיקה העברה מוקדמת יותר שאז היה תהיה לפני שנת הלימודים הבאה 30/6/19.

ד. לקראת שינוי המשמורת לפי המלצת המטפל וככל שיתמלאו התנאים המתלים האמורים לעיל, יערכו ההורים בהליך תיאום הורי ו/או באמצעות העו"ס לסדרי דין מראשון לציון תוכנית הסדרי שהות של הילד אצל אמו בסופ"ש, חגים ומועדים, ימי חול, חופשות וכיו"ב.

29.3. מובהר, כי הפסיכולוג המטפל בילד הוא "זרועו הארוכה של בית המשפט". ככל שלפי עמדתו, העברת משמורת לאב גם לאחר השתתפות ההורים והילד בטיפול כאמור לא תשרת את טובתו במובן זה של הבטחת קשר רגשי ופיזי תקין בין הילד לבין האם, המשמורת לא תשונה גם כעבור שנתיים מהיום.

29.4. "תרגום" תוצאת ועיקר פסק הדין לקטין על ידי המטפל:

פסק הדין יוסבר לילד על ידי המטפל ולא על ידי ההורים וזאת בשפה המותאמת לגילו והנושאת עד כמה שאפשר המסרים והדברים הבאים:

א. בית המשפט מבין שחווית מצוקה וכאב בשל הפרידה של ההורים והמגורים בנפרד וגם משום שהוחלט שתגור עם אמא למרות שרצית להישאר עם אבא. בית המשפט גם שם לב שהמצוקה והכאב הזה לא עברו והם עדיין קיימים אצלך וקשה לך. כדי שיהיה לך קל יותר, צריך לתת לך עזרה, גם מצד אמא ואבא וגם באמצעותי – המטפל ולכן חשוב מאוד שנמשיך להיפגש, אתה ואני וגם ההורים יפגשו אתי ואתך.

ב. אמא ואבא לא הצליחו לקבל החלטה משותפת ולכן בית המשפט ששמע אותם ואותך ואותי (המטפל) קיבל החלטה שבשלב הזה אתה נשאר לגור אצל אמא וממשיך להתראות עם אבא לפי ההסדרים הרגילים. ויחד עם זאת, בית המשפט שמע את דבריך והתחשב ברצונך ויש סיכוי שבעתיד תעבור לגור אצל אבא בנצרת עלית.

ג. "הסיכוי" הזה לא תלוי בך יותר ואתה לא צריך להחליט או לספר לאף אחד יותר שאתה רוצה לעבור לגור עם אבא כי כולם יודעים ומבינים את זה. זה תלוי באמא ובאבא ובטיפול מיוחד שהם יעברו בשנה הקרובה ובשאלה עד כמה הקשר שלך עם אמא יתחזק.

ד. אני ובית המשפט משוכנעים שיהיה לך טוב גם אצל אמא וגם אצל אבא ואתה לא צריך עוד לבחור ביניהם. ככל שתצליח לגלות יתרונות ומעלות בקשר שלך עם אמא, כך תחוש טוב יותר.

30. אני מחייב את האב לשלם הוצאות משפט בסך 7,000 ₪ שישולמו למטפל בשיעורים באמצעות מימון הטיפול של הילד והדרכה הורית של האם והילד במשך שנה מהיום.

המזכירות תמציא לצדדים, למטפל של הילד ולעו"ס לסדרי דין בראשון לציון ותסגור את התיק ללא צו להוצאות.

ניתן לפרסום ללא פרטים מזהים של הצדדים.

ניתן היום, יום רביעי ט' סיון תשע"ח, 23 במאי 2018, בהעדר הצדדים.

אסף זגורי, שופט
סגן הנשיא לענייני משפחה